

Rapport om svenska olympiers socioekonomi

Oktober 2022

Sveriges Olympiska Kommitté

Anton Dahlberg och Anton Kalén

Sammanfattning

Många svenska olympier och toppidrottare inom ett flertal olika individuella idrotter arbetar under resursbrist. Den generella spaningen är att det behöver tillföras ekonomiska medel till landslagsprogram, tränare och idrottare. En av de allra viktigaste förutsättningarna för att utveckla prestation, öka konkurrenskraften och antalet medaljer på mästerskap är att idrottarna har en draglig socioekonomisk situation. Den är viktig både för aktivas trygghet och hälsa.

Denna rapport belyser hur den socioekonomiska situationen för svenska olympier och toppidrottare i individuella idrotter ser ut, vilka problemområden vi har och några möjliga åtgärder för att förbättra förutsättningarna. Rapporten bygger på intervjuer med 20 individuella idrottare aktiva i Sveriges Olympiska Kommittés (SOK) Topp och Talangprogram, tillsammans med statistiskt underlag kring Topp och Talangprogrammet och deltagande idrottares ekonomiska situation.

Sammanställningen visar att — utanför de stora lagbollsporterna och ett fåtal individer i kommersiellt mer gångbara idrotter — det finns stora problem för toppidrottare att få vardagsekonomi att gå ihop, och det även med nuvarande socio-ekonomiska stöd.

Inom SOK:s Topp och Talangprogram erhåller drygt sex av tio aktiva SOK:s utbildningsstipendium. Ett stipendium som för dessa toppidrottare är ett nödvändigt tillskott till vardagsekonomi och en förutsättning för deras satsning mot världstopp i sin idrott. I arton idrotter erhöll samtliga aktiva stipendium under 2021. I tolv av idrotterna erhöll vissa aktiva stipendium och i fyra idrotter fick inga aktiva detta stipendium eftersom de tjänade för mycket pengar för berättigande.

En stor del av idrottarna står helt eller delvis utanför svenska trygghetssystem, såsom pensionssystem, bostadsmarknad och socialförsäkring. Det är en utmaning för många av de individuella idrottarna att få ihop det dagliga livspusslet, speciellt efter 25 års ålder. Brist på trygghet och ekonomi gör att toppidrottare över 25 år tvekar att gå vidare med sina satsningar då belastningen är stor, ibland för stor. Detta är problematiskt då många idrottare presterar som bäst i högre ålder.

De viktigaste identifierade åtgärderna för att säkerställa och förbättra idrottares möjligheter att genomföra långsiktiga internationella toppidrottssatsningar är:

1. Öka det socio-ekonomiska stödet för toppsatsande idrottare som har låga eller inga inkomster och därmed svårt att få vardagslivet att gå runt utan oro eller

överansträngda livspussel. En lösning på detta är att tillåta högre nivåer i SOK:s stipendiesystem.

2. Hitta lösningar för hur toppsatsande idrottare (framför allt över 25 års ålder) kan ingå i socialförsäkrings- och pensionssystemet.
3. Hitta ”kontraktlösningar” för toppsatsande idrottare (framför allt över 25 års ålder) så att långsiktighet och livspussel underlättas, bland annat genom att hitta möjligheter för att få tillgång till lån och bostadsmarknaden.

Innehåll

Svenska toppidrottare socioekonomi	1
Sammanfattning.....	1
Innehåll	3
Introduktion.....	4
Metod	4
Internationell toppidrottssatsning.....	5
SOK:s Topp och Talangprogram.....	6
Ekonomi	8
Livspusslet.....	12
Socialt skyddsnät.....	14
Idrottskarriären.....	15
Internationell jämförelse.....	17
Exempel toppidrottare socioekonomiska situation.....	18
Utmaningar framåt	21

Introduktion

I Sverige är idrott viktigt. Toppidrott påverkar många, både de som idrottar och andra. Toppidrotten skapar förebilder för både unga och gamla, har en förmåga att samla människor och påverkar omvärldens bild av Sverige.

Svensk Olympisk idrott är en mångfald av idrotter. Skilda logiska¹ och ekonomiska förutsättningar samt åldersspann i och mellan idrotter gör att sakläget för värdiga toppsatsningar för idrottare med ambitioner är olika och betyder olika saker.

Att som idrottare satsa på att vara konkurrenskraftig på internationella tävlingar är ett stort åtagande oavsett idrott och som få klarar på egen hand. Det handlar om att optimera livets alla åtaganden för att maximera den idrottsliga kapaciteten, en komplex uppgift. Det krävs stöttning på många nivåer, i olika omfattning och på olika sätt för att Sverige ska kunna generera toppidrottare som mår bra, presterar bra och som är goda förebilder för Sverige och idrotten de representerar.

Denna rapport tar sin utgångspunkt i den flora av olympiska idrotter som finns och försöker belysa de olika och ibland utmanande förhållanden som toppidrottare i individuella idrotter behöver navigera inom. I synnerhet försöker rapporten belysa toppidrottarens helhetsituation. Rapportens viktigaste syfte är att sätta ljus på och tentativt beskriva en helhetsbild av de socioekonomiska förutsättningarna för toppidrottare i individuella idrotter som inte har de ekonomiskt starkaste förutsättningarna. Däremot är den på inget sätt en uttömmande beskrivning över svensk toppidrotts alla utmaningar och möjligheter.

Metod

För att kunna belysa den socioekonomiska situationen för toppidrottare i individuella idrotter som gör en satsning mot internationell topp prestation inom ramen för SOK:s Topp och Talangprogram används flera olika informationskällor. En blandning av kvalitativ intervjudata och kvantitativt dataunderlag har använts för att ge en så komplett bild som möjligt.

Det huvudsakliga underlaget består av 20 intervjuer med individuella idrottare aktiva i Topp och Talang. Dessa genomfördes av en person som inte har någon koppling till eller inflytande över deras idrottande eller resurstilldelning. En tematisk innehållsanalys användes för att hitta generella mönster såväl som egenheter i idrottarnas svar inom rapportens respektive underrubriker.

Detta kompletteras med statistiska sammanställningar kring SOK:s Topp och Talangprogram och idrottarnas ekonomiska situation. Det bygger på dataunderlag kring kön, ålder, idrottsgren, ifall de erhållit stipendium från SOK, samt egenrapporterade inkomster och boendekostnader för de idrottare som ansökt om stipendium.

Vid behov har även styrdokument kring Topp och Talangprogrammet, samt intervjuer med berörd SOK personal använts.

¹ Idrotters logiska förutsättningar handlar bland annat om tävlingskalendrars omfattning, möjligheten att på årsbasis träna hemma, internationella kval och sparringmöjligheter.

Internationell toppidrottssatsning

Toppidrott handla om holistiska perspektiv på satsningar och därmed att vardagen går ihop och i synnerhet att den tjänar toppsatsningen.

En vardag som inte enkom är att fysiskt och tekniskt förbereda sig. Naturligtvis är träning, vilja till träning, struktur i träning och passion för träning och tävling, ändamålsenliga tester och smarta analyser av största vikt. Likaså ett ansvarstagande i att se helheten, identifiering av vilka pusselbitar som behövs för att prestera samt vilka resurser som krävs inom ramen för detta. Förmågan och arbetet med att etablera mentala färdigheter, bland annat för att vara bäst när det gäller som mest, nämns också av aktiva som viktigt. Sociala sammanhang och idrottsmiljöer som funkar och som gärna bär och i bästa fall stärker ambitionen lyfts också fram. Vissa aktiva nämner tränarens viktiga roll i detta. Men toppidrottssatsning handlar också om att få ihop ekonomin så allt går runt. Att hitta adekvata boendelösningar och ett fungerande liv.

Samtliga intervjuade idrottare beskriver passionen för idrotten och drivet att bli så bra som möjligt som motivator till att göra en mångårig satsning för att nå internationell toppnivå. De lyfter att det tar tid – oftast ett antal år – av kontinuerlig målmedveten träning och utveckling för att ha möjlighet att bli bland de allra bästa i världen. Vilket gör att passionen och drivet är avgörande för att orka fortsätta satsa på sin idrott år efter år.

Många av idrottarna lyfter att deras idrottssatsning ger en stark tillfredsställelse. Även om flera lyfter glädjen med medaljer och vinster är det framför allt den personliga utvecklingen idrottarna nämner som det bärande i satsningarna. Att jobba dagligen med att bli bättre skapar för många av idrottarna en ökad självförståelse.

Alla idrottare beskriver idrottssatsningen som det centrala i deras liv och att de så varit sedan satsningens start. Både vardagen och större livsbeslut anpassas nästan helt och hållet utifrån vad som är bäst för att kunna utvecklas och prestera maximalt inom ramen för idrotten. Att träna och tävla när det är som bäst för prestationsutvecklingen, inte träna och tävla när jobb och vardagssysslor är avklarade förefaller vara en genomgående grundsats. Flera av idrottarna har exempelvis flyttat till annan ort för att få tillräckligt bra träningsmöjligheter. En idrottare uttrycker att hen medvetet har valt att avvakta med att skaffa familj för att kunna fokusera fullt ut på idrotten.

Vardagen struktureras och planeras utifrån att kunna träna så mycket och ändamålsenligt som möjligt, att maximera återhämtningen och många gånger utifrån alla resor till tävlingar och läger. Det beskrivs som att livet sker på idrottens förutsättningar. En idrottare beskriver utmaningen med att kombinera idrottssatsningen med civilt jobb:

Jag har prövat att jobba några timmar extra i matbutik. Men även om jag har tid att göra det mellan träningar så förstörde det min återhämtning. Att stå och gå omkring så mycket, och inte kunna äta ordentligt, gjorde att mina kvällsträningar blev helt förstörda.

Idrottarna beskriver att de lever ett väldigt annorlunda liv från sin familj och vänner, samtidigt som många uttrycker att de känner sig lyckligt lottade att få chans att göra det. En majoritet

lyfter upp stödet från familjen, vänner, sambo, tränare och andra runt omkring som direkt avgörande för att kunna göra sin satsning.

Att försöka förklara verkningssamband för toppsatsningar genom generaliseringar riskerar att förringa essensen av vad toppidrott innebär. Varje idrottare är unik och därmed dennes satsning. Samtidigt är övergripande generella karaktäristika gällande vad toppidrott innebär tydligt och bra stödsystem viktiga för alla.

SOK:s Topp och Talangprogram

Topp och Talangprogrammet är ett stöd för svensk Olympisk toppidrott som drivs av SOK. Grundidén bakom programmet är att potentiella idrottare ska ha möjlighet att göra en internationell toppidrottssatsning, oberoende av deras ekonomiska eller sociala bakgrund. Programmet är ett skräddarsytt och behovsprövat stöd för aktiva som bedöms ha potential att nå medaljkapacitet på Olympiska Spel. Ambitionen är att de i världstoppen eller med potential att nå dit ska kunna genomföra en hundraprocentig hållbar satsning mot Olympisk medalj, oavsett den egna idrottens eller familjens ekonomi.

Stödet baseras på en individuell utvecklingsplan. Den planen utformas gemensamt av idrottaren, hans tränare och sportsliga ledningen för aktuellt idrottsförbund. SOK kvalitetssäkrar, bistår med kunskap och resurskompetenser, ger finansiellt stöd samt faciliterar erfarenhetsutbyte från andra idrotter och andra länder.

Målet är att den aktive inom tre till sex år når världstoppen i sin idrott. För de i programmet som redan är i världstoppen handlar det om att cementera sin position och utveckla det som utvecklas kan — allt individuellt anpassat. Utvecklingsplanerna utvärderas varje år för att säkra att de håller hög internationell kvalitet och genomförs enligt plan.

Det finns en rad aktiviteter som programmet kan omfatta. Vad en idrottare får för stöd i Topp och Talang är alltid unikt. Det beror på vad som redan finns på plats i den aktives satsning och vad som fattas för att satsningen ska vara maximal.

De tre övergripande stödfunktionerna är idrottslig, medicinsk och övrig support.

Den idrottsliga stödfunktionen handlar om att ge aktiva den ekonomiska möjligheten att närvara på internationella läger och mästerskap, möjlighet till nödvändig högklassig sparring, stöd för sportsliga ledningsfunktioner i idrottsförbundet, hjälp och utveckling av tränare, fysisk rådgivning samt hjälp med idrottsspecifika inköp eller utveckling av material.

Medicinska stödet syftar till att ge aktiva hjälp vid skada, sjukdom eller rehabilitering. Det görs genom att det finns tillknutet kontaktläkare, att det årligen genomförs hälsokontroller, att det finns tillgång till en akutlinje, gynekolog, fysioterapeuter samt en vårdförsäkring.

Den övriga supporten handlar om videosupport och prestationsanalys genom diverse verktyg, kostrådgivning, idrottspsykologisk rådgivning, medierådgivning samt möjligheten till deltagande i diverse seminarier.

En annan mycket viktig övrig support är socioekonomiska stödinsatser, som syftar till att försöka erbjuda aktiva en helhetslösning för fulltidssatsning. Den aktive erbjuds möjligheten att

söka utbildningsstipendium som är inkomstprövat. Det finns även möjlighet till konsultation kring karriären bortom idrotten.

För att programmet ska kunna erbjuda högklassig support är ett resursteam tillkopplat som tillför diverse kompetenser genom rådgivning och operativ verksamhet till aktiva, tränare och ledare.

Aktiva i programmet är generellt i åldrar från arton till fyrtio år. Vissa är nyligen inkomna andra har varit en del av programmet i tio år. Programmet har en stor variation av idrottare som är i olika livssituationer och stadier i den idrottsliga karriären.

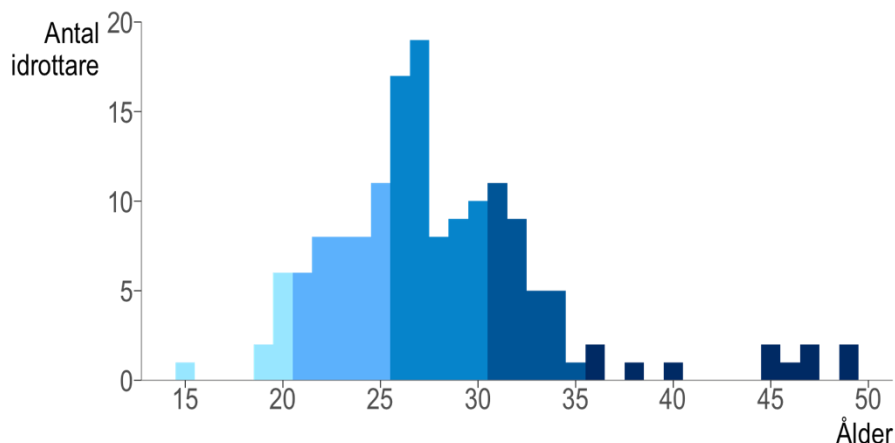
Aktiva kommer in i Topp och Talang genom prestation eller via en så kallad talangselektion. Prestation betyder att den aktive presterar toppresultat, såsom medalj på VM eller upprepade toppprestationer på världscuptävlingar där deltagande är av högsta konkurrens. Talangselektioner genomförs årligen två gånger och dit nominerar idrottsförbund talanger som de tror mest på. På talangselektioner får aktiva under två dagar genomgå fystester och hälsokontroller. Där träffar den aktive också SOK:s sportchefer och beteendevetare för en personlig intervju. För att en idrottare ska bjudas in till en talangselektion ska den aktive bedömas ha kapacitet och förutsättningar att nå världstoppen inom 3–6 år om rätt stöd ges.

Gemensamt för alla aktiva i programmet är en outtröttlig strävan till att bli bättre och att stötning och inspel från sakkunniga personer är viktigt. Med andra ord syftar Topp och Talang programmet till att skapa goda förutsättningar för den totala satsningen och därmed att livet som helhet fungerar för den aktive samtidig med att långsiktigt stötta för det sista utmanande steget i satsningen mot och i världstoppen.

Programmet omfattar ca 150 idrottare från drygt 30 olika idrottsgrenar (Tabell 1). Medelåldern var 27,5 år och majoriteten av idrottarna är 21–30 år gamla (Figur 1). Snittåldern när idrottarna kom in i Topp och Talang var 22,5 år.

Tabell 1. Antal aktiva och antal grenar i Topp och Talang.

	Antal aktiva				Antal grenar			
	2019	2020	2021	Snitt	2019	2020	2021	Snitt
Totalt	134	150	155	146	31	34	34	33
OS-trupp								
Sommar	90	100	99	96	22	25	25	24
Vinter	44	50	56	50	9	9	9	9
Kön								
Kvinnor	63	68	68	66	23	22	22	22
Män	71	82	87	80	22	29	29	27
Ålder								
15–20	11	12	9	11	8	10	8	9
21–25	50	51	41	47	22	22	18	21
26–30	47	54	63	55	20	20	23	21
31–35	16	23	31	23	11	12	15	13
36–54	10	10	11	10	2	2	4	3

Figur 1. Åldersdistribution av aktiva i Topp och Talang 2021.

Ekonomi

SOK stipendiat

Deltagare i SOK:s Topp och Talangprogram samt OS-kandidater har möjligheten att söka ett personligt stipendium. Stipendiet kommer inte automatiskt utan kräver att den aktive söker. Stipendiet söks en gång per år eller på begäran. Stipendiet är inte kopplat till någon speciell aktivitet, motprestation eller redovisning av hur pengarna använts. Det är inte skattepliktigt.

Stipendiet är inkomstprövat. Aktiva med en årsinkomst understigande 200 000 kr har rätt till stipendium. Individer med en årsinkomst över 200 000 kr kan få stipendium efter individuell prövning. Stipendiet erhålls inte om den aktive tjänar stora inkomster på sin idrott direkt eller indirekt eller bedriver idrottsverksamheten i annan bolagsform än enskild firma.

Vid ansökan ska den aktive uppge dess boendekostnad, om den studerar, om den motar studiemedel, samt dess taxerade inkomst och bruttointäkter via idrotten från sponsorer, prispengar, anställning som idrottsutövare eller stipendium. Dessa uppgifter anges för föregående år (i 2019 års ansökan uppges 2018 års uppgifter).

SOK-anställda som ansvarar för stipendier och kontakt med aktiva bekräftar att samtliga idrottare som kan vara behöriga att få stipendium ansöker. Varvid vi rimligen kan anta att aktiva som inte skickat in ansökan har en årsinkomst över 200 000 kr.

Andelen aktiva i Topp och Talang som mottog stipendium från SOK kan ses i Tabell 2. Generellt får sex av tio Topp och Talangaktiva stipendium. en högre andel av aktiva i sommaridrotter får stipendium jämfört med vinteridrott. Andelen kvinnliga och manliga aktiva som får stipendium är likvärdig. Det är en betydande lägre andel aktiva 36 år eller äldre som får stipendium jämfört med yngre aktiva. Vi ser ingen systematisk skillnad i andel stipendiat mellan övriga åldersgrupper.

Tabell 2. Andel av idrottare i Topp och Talang som motar stipendium.

	2019		2020		2021		Snitt	
	Stipendier/ idrottare	%	Stipendier/ idrottare	%	Stipendier/ idrottare	%	Stipendier/ idrottare	%
Totalt	78/134	58%	92/150	61%	98/155	63%	89/146	61%
OS-trupp								
Sommar	58/90	64%	68/100	68%	69/99	70%	65/96	67%
Vinter	20/44	45%	24/50	48%	29/56	52%	24/50	49%
Kön								
Kvinnor	38/63	60%	40/68	59%	40/68	59%	39/66	59%
Män	40/71	56%	52/82	63%	58/87	67%	50/80	62%
Ålder								
15–20	5/11	45%	10/12	83%	7/9	78%	7/11	69%
21–25	31/50	62%	32/51	63%	25/41	61%	29/47	62%
26–30	32/47	68%	32/54	59%	40/63	63%	35/55	63%
31–35	8/16	50%	16/23	70%	22/31	71%	15/23	66%
36–54	2/10	20%	2/10	20%	4/11	36%	3/10	26%

Stipendier = Antal idrottare som mottagit stipendium från SOK. Idrottare = Totalt antal idrottare i Topp och Talang.

I Tabell 3 ser vi andelen idrotter i Topp och Talangprogrammet där alla, vissa, eller inga av de aktiva fått stipendium. I strax under hälften av idrotterna får samtliga aktiva stipendier, medan 15% av idrotterna inte har någon idrottare som fått stipendium.

Tabell 3. Antal idrotter där samtliga, vissa, respektive inga aktiva får stipendium från SOK.

	2019		2020		2021		Snitt	
	Idrotter	%	Idrotter	%	Idrotter	%	Idrotter	%
Totalt antal idrotter	31		34		34		33	
Samtliga aktiva	13	42%	15	44%	18	53%	15	46%
Vissa aktiva	11	35%	14	41%	12	35%	12	37%
Inga aktiva	7	23%	5	15%	4	12%	5	16%

Existensminimum

Med existensminimum menas Kronofogdens förbehållsbelopp; vad en individ får behålla vid en löneutmätning ([Kronofogden](#)). Förbehållsbeloppet består av två delar, individens boendekostnad samt ett normalbelopp som ska täcka vanliga levnadskostnader. En idrottare definieras som levande under existensminimum om: $nettoinkomst < boendekostnad + normalbelopp$.

Vi beräknar de aktivas *nettoinkomst* på två sätt: *exklusive stipendier* och *inklusive stipendier*. Beräkningen för *nettoinkomst exklusive stipendier* görs genom att dra en schablonskatt på

30% från den rapporterade inkomsten. För individer som studerar minst 50% och rapporterat att de har studiebidrag, eller studiebidrag och lån, adderar vi dessa till nettoinkomsten (studiemedel är skattebefriat, men är pensionsgrundande och ger rätt till ersättning vid sjukskrivning).

För *nettoinkomst inklusive stipendier* adderar vi mottagna stipendier från SOK och andra aktörer till nettoinkomsten exklusive stipendier. SOK:s stipendier är för aktuell säsong, medan andra stipendier är för föregående år i linje med övrig rapporterad inkomstdata (nettoinkomst inklusive stipendier 2019 = nettoinkomst exklusive stipendier 2018 + SOK stipendium 2019 + övriga stipendier 2018). Stipendier är skattefria, är inte pensionsgrundande och påverkar inte sjukpenninggrundande inkomst.

Vi använder oss av idrottarna rapporterade boendekostnad för föregående år. Vi har använt oss av *normalbelopp* för ensamstående för det år som inkomsten rapporterats för. Nivåerna på normalbeloppet för respektive år kan ses i Tabell 4.

Tabell 4. Nivåer för normalbelopp och studiemedel.

Säsong	Beskattningsår	Normalbelopp	Studiemedel	
			Bidrag	Lån
2019	2018	4814	2892	7280
2020	2019	4923	3236	7440
2021	2020	5002	3292	7568

Andelen aktiva i Topp och Talangprogrammet som beräknas leva under existensminimum utan att räkna med stipendier i den aktivas inkomst kan ses i

Tabell 5 och med stipendiat inräknad i inkomst i Tabell 6. Med stipendier borträknade lever drygt fyra av tio aktiva under existensminimum. När vi räknar in stipendier sjunker det till knappt två av tio aktiva. Borträknat stipendier lever nästan dubbelt så många aktiva i sommaridrotter under existensminimum jämfört med vinteridrotter. Med stipendier inräknat är det tre gånger så många sommaridrottare jämfört med vinteridrottare under existensminimum. Det är generellt något fler manliga idrottare under existensminimum jämfört med kvinnliga.

I Figur 2 kan vi se andelen idrottare som lever under existensminimum inom respektive åldersgrupp. Betydligt färre aktiva 36 år eller äldre lever under existensminimum, medan det är en relativ jämn andel över de andra åldersgrupperna. I åldersgruppen 31–35 lever en av fyra aktiva under existensminimum även med stipendier inräknade.

Tabell 5. Andel aktiva under existensminimum (exklusive stipendier).

	2019		2020		2021		Snitt	
	Existens / idrottare	%	Existens / idrottare	%	Existens / idrottare	%	Existens / idrottare	%
Totalt	61/134	46%	67/150	45%	67/155	43%	65/146	44%
OS-trupp								
Sommar	49/90	54%	50/100	50%	54/99	55%	51/96	53%
Vinter	12/44	27%	17/50	34%	13/56	23%	14/50	28%
Kön								
Kvinnor	28/63	44%	25/68	37%	25/68	37%	26/66	39%
Män	33/71	46%	42/82	51%	42/87	48%	39/80	49%
Ålder								
15–20	4/11	36%	8/12	67%	6/9	67%	6/11	56%
21–25	25/50	50%	25/51	49%	16/41	39%	22/47	46%
26–30	22/47	47%	21/54	39%	25/63	40%	23/55	41%
31–35	8/16	50%	11/23	48%	16/31	52%	12/23	50%
36–54	2/10	20%	2/10	20%	4/11	36%	3/10	26%

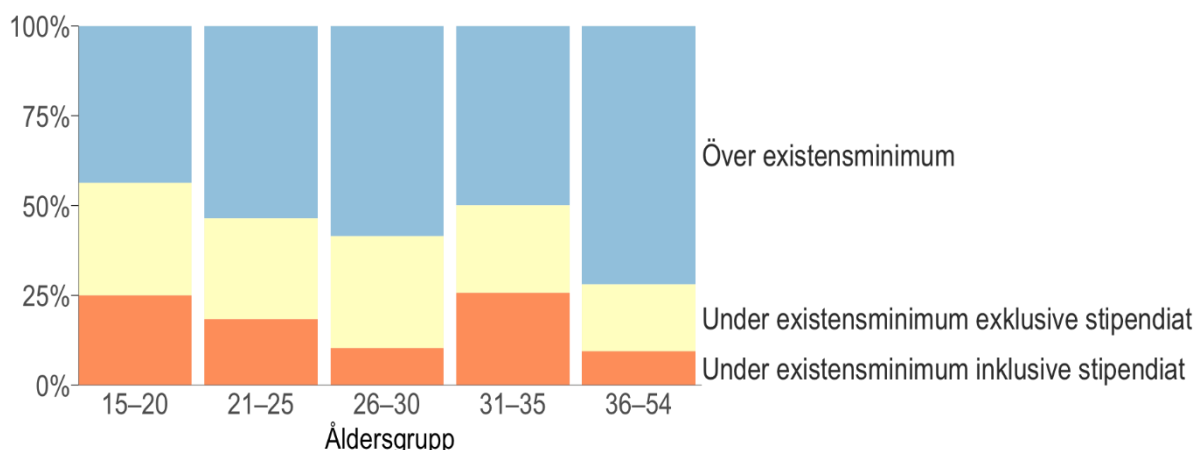
Existens = Antal idrottare som beräknas leva under existensminimum (borträknat eventuella stipendier). Idrottare = Totalt antal idrottare i Topp och Talang.

Tabell 6. Andel aktiva under existensminimum (inklusive stipendier).

	2019		2020		2021		Snitt	
	Existens / idrottare	%	Existens / idrottare	%	Existens / idrottare	%	Existens / idrottare	%
Totalt	25/134	19%	20/150	13%	26/155	17%	24/146	16%
OS-trupp								
Sommar	21/90	23%	19/100	19%	22/99	22%	21/96	21%
Vinter	4/44	9%	1/50	2%	4/56	7%	3/50	6%
Kön								
Kvinnor	11/63	17%	7/68	10%	6/68	9%	8/66	12%
Män	14/71	20%	13/82	16%	20/87	23%	16/80	20%
Ålder								
15–20	2/11	18%	3/12	25%	3/9	33%	3/11	25%
21–25	12/50	24%	9/51	18%	5/41	12%	9/47	18%
26–30	6/47	13%	2/54	4%	9/63	14%	6/55	10%
31–35	5/16	31%	5/23	22%	8/31	26%	6/23	26%
36–54	0/10	0%	1/10	10%	1/11	9%	1/10	6%

Existens = Antal idrottare som beräknas leva under existensminimum (borträknat eventuella stipendier). Idrottare = Totalt antal idrottare i Topp och Talang.

Figur 2. Andel aktiva under existensminimum i snitt 2019–2021, per åldersgrupp.

Livspusslet

Boendesituation

Då det inte finns något nationellt koordinerat idrottsövergripande supportsystem för boende råder av naturliga skäl stor variation i hur Topp och Talangaktiva bor. Många aktiva beskriver att de i någon mån är beroende av hjälp för att hitta och finansiera boende eller att det varit så tidigare under idrottskarriären. Faktumet att åldersspannet bland aktiva är betydande, att det råder stora ekonomiska skillnader i idrotter, tränings- och tävlings-specifika logistiska och praktiska skillnader kombinerat med var idrottaren de facto bor i Sverige tycks spela stor roll.

Vanligt är att föräldrar stöttar, i vart fall initialt. Goda lokala krafter från idrottsorganisationer eller företag, som vill supportera på olika sätt, är en annan vanligt förekommande boendesupport. En idrottare förklarar:

När jag flyttade hemifrån, för att komma närmare det träningscenter som blivit en så central del i min satsning hade jag tur. Jag fick hjälp med att hitta ett boende av idrottsföreningen jag började representera.

Ett boende på det sättet är viktigt för det hjälper att göra det enkla rätt, att organisera livet för träning och återhämtning samtidigt som du blir del av ett sammanhang.

En annan idrottare tar upp hur viktiga föräldrarna är för att de hjälpt ekonomiskt med att köpa ett boende på en adekvat plats för goda träningsmöjligheter. En annan nämner att bo tillsammans med en kompis som studerar funkar för att på så sätt få ner boendekostnaden. För som hen utvecklar, jag är inte hemma så mycket.

Någon bor kvar hos föräldrarna av varierande anledningar, en idrottare uttryckte det:

Jag bodde kvar hemma tills jag var tjugofem år.

För en majoritet är den ostabila inkomstsituationen ett hinder för att få bolån eller för den delen kreditvärdighet. Därför är ofta boendelösningar relativt kortsiktiga lösningar.

Få är inne i bostadskarriären där de äger sitt boende.

En del aktiva nämner att de flänger mycket, till tävling och träning vilket gör att en permanent hemmaadress inte är den stora frågan. Eftersom man är ute och reser febrilt för tävlingar förekommer att man delar boende med vän eller bekant.

Inga är hemlösa men det finns ett uttalat beroende av goda krafter i den aktives närhet. Man får till ett boende för att man får hjälp, inte för att man själv har de ekonomiska musklerna att välja exakt det man önskar. Ingen är bitter över sin boendesituation, den funkar här och nu men är inte den situation som man långsiktigt tänker sig.

Civilt arbete och studier

Att kombinera civilt arbete eller studier med internationell toppidrottssatsning förekommer inom Olympisk idrotts mångfacetterade och komplexa värld. En så kallad dubbel karriär. Förekomster av dubbla karriärer, dess struktur och signifikans skiljer sig mellan idrotter och inom idrotter. Vilken Olympisk idrott man verkar inom har kanske den största påverkan men även inom respektive idrott är skillnader tydliga. En rad faktorer inverkar, på olika nivåer, i olika faser och i olika stor utsträckning - personliga, organisatoriska och idrottsliga. Ett axplock av dem är: möjligheter och vilja till en dubbel karriär, ekonomi, ålder och dess distribution, när man statistiskt presterar som bäst, grenens träningsprofil, återhämtningskaraktäristika, tävlingskalender, var man befinner sig i sin idrottskarriär och den aktives unika perspektiv på sig själv.

På inget sätt existerar en mall som passar alla i Topp och Talang. En idrottare uttrycker det symtomatiskt:

Jag har hittat en sund balans med ett civilt arbete som en sidosysselsättning till huvudfokuset elitsatsning. Jag coachar motionärer inom idrotten jag utövar, det ger energi och intressanta perspektiv samtidigt som det skapar en förutsättning för att kunna hålla på med satsningen länge.

Och att kunna hålla på länge är ett perspektiv som är en förutsättning för att nå maximal kapacitet.

En annan idrottare uttrycker att hen studerar, dels för att det ger nyttiga andra perspektiv, dels för att det alltid varit en självklarhet att studera eftergymnasialt och för att det ger ett välkomnat ekonomiskt bidrag i form utav studiemedel. Konsten ligger i att periodisera studierna, att välja kurser som inte är närvarokrävande och att hitta en ändamålsenlig balans. En central nyckel är att periodisera, man kanske studerar mer direkt efter årets viktigaste tävling och under försäsongen.

En annan idrottare uttrycker, också hen symtomatiskt för många, att jobba intensivt under en period är en förutsättning för att få det hela att gå ihop ekonomiskt och fortsätter - men hade jag behövt jobba så här mycket under längre perioder skulle jag inte ha kraft och en realistisk möjlighet att konkurrera om det ädlaste medaljerna. Det är inte ett optimalt upplägg, konsten är att minimera nedsidan med att jobba. Att göra det så korta perioder som möjligt och i rätt perioder i förhållande till olympiaden.

För vissa är det inte ens på kartan att studera eller arbete, som en toppidrottare uttrycker det:

Att jag skulle kunna göra något annat samtidigt är inte realistiskt, det skulle gå ut över den så avgörande vilan, träningen och de kanske till synes små men viktiga moment som gör att jag kan hålla internationell toppnivå.

Flera av idrottarna beskriver att det finns potentiellt mentala fördelar med att göra något annat än att bara elitsatsa, det kan stärka mentalt och ge sunda perspektiv. Samtidigt understryker flertalet av de aktiva att det är en klar begränsning om man måste jobba för att få det ekonomiska att gå ihop för att man kan tappa fokus och riskera att bli splittrad.

Gemensamt för alla i topp och talangprogrammet är att den aktive har hög ambition. Det gör att man noga överväger hur studier eller arbete påverkar den idrottsliga prestationen och det allmänna (väl)måendet.

Förälder och toppidrottssatsning

Avsaknad av ekonomisk trygghet och låg eller obefintlig sjukgrundande inkomst är en stor utmaning för de aktiva som vill skaffa familj. Insikter gällande att karriärvalet som toppidrottare är ett omfattande åtagande förstår och arbetar aktiva med dagligen. Däremot är idrottssatsningens ekonomiska konsekvenser för föräldrapenning sämre förstått. Vissa aktiva väljer att skjuta på tanken gällande familjebildning till att den ekonomiska situationen är annorlunda. En idrottare uttrycker:

Att vara utanför det svenska systemet gör det inte direkt lättare att bli förälder.”

Det är inte många som är föräldrar i Topp och Talangprogrammet och de som väljer att bli det har inte sällan partners som är väl insatta i idrottssatsningen och kanske till och med jobbar för den eller i den specifika idrotten. Det är nästan en förutsättning att partnern verkligen förstår och kan stötta både ekonomiskt och med tid för att det hela ska gå ihop.

Socialt skyddsnät

Att ingå i det sociala välfärdssystem som stödjer oss alla med sjukförsäkring, föräldraförsäkring och pensioner är inte en självklarhet för toppidrottare. En idrottare som det idag funkar för uttrycket det tydligt:

Det har varit stunder där jag känner mig som en dagslända; har pengar för dagen men ingen aning om hur ekonomin ska gå ihop för året.

För en stor andel av internationella toppidrottare är inkomsten från idrottandet, och eventuella möjliga sidointäkter från sponsorer och liknande låga. Dessa idrottare finansierar såväl sitt idrottande som sitt dagliga liv med hjälp av, och ofta som kombinationer av, föräldrar och familj, studiebidrag och studielån, stöd till idrottslig utveckling från förening, förbund, SOK, sponsorer, eventuella prispengar, diverse strö- eller deltidsjobb och emellanåt privatpersoner.

Det är svårt nog för idrottaren att finansiera sina behov av idrottsliga utvecklingsinsatser och nära omöjligt att finna pengar som räcker till livet i övrigt, det vill säga bostad och uppehälle. Denna svårighet är ofta den främsta orsaken till att en idrottare väljer att avsluta sin idrottskarriär, speciellt efter avslutade universitetsstudier, när det resultatmässigt går lite tuffare som

det gör för alla någon gång eller när det kanske blir dags för familjebildning. Det går helt enkelt inte ihop och tryggheten och säkerheten finns inte där. En toppidrottare beskriver utmaningen så här:

Det är på marginalen ekonomist hela tiden, jag har aldrig gjort det för pengar utan för glädje och begär inte så mycket av tillvaron men att inte känna trygghet är tufft.

För de som ändå lyckas upprätthålla och förlänga sin karriär, sker idrottsavslutet utan några sparade medel på banken och utan några intjänade pensionsförmåner, samt i värsta fall med en skada eller en sjukdom som på grund av att individen står utanför socialförsäkringen inte medger någon ersättning. Detsamma gäller vid föräldraskap som medför ett avbrott, eller kanske till och med ett avslut, av den idrottsliga karriären där idrottarens låga eller obefintliga sjuk grundande inkomst omöjliggör föräldraledighet. En idrottare uttrycker det symtomatiskt

Systemet är inte hållbart för oss som inte verkar inom kommersiellt starka idrotter. Det uppenbara, jag befinner mig helt utanför det svenska trygghetssystemet. Ekonomin har varit det svåra under hela min resa till att bli en toppidrottare som tar medaljer på internationella mästerskap.

Många aktiva i Topp och Talang lyfter fram att de har de bästa idrottsliga förutsättningarna i Sverige men att de inte har de ekonomiska resurserna för att spara till pension. SOK:s stipendium är inte pensionsgrundande och eftersom det för många är den ekonomiska grundplattan är många utanför de ekonomiska skyddssystem som finns. Nästan alla i Topp och Talang nämner att nära, kära och familj varit oerhört viktiga för att komma dit de är idag.

Generellt beskriver idrottarna en ett starkt stöd från sitt personliga skyddsnet i form av vänner och familj. Däremot beskriver många en verklighet där de inte är en del av samhällets sociala skyddsnet. Avsaknad av normal lön, eller endast lön i begränsad omfattning, innebär bland annat uteblivet eller ytterst begränsat pensionssparande under idrottskarriären. De idrottare som har en lång karriär kan ha ytterst svårt att ta igen det uteblivna sparandet och de kommer därmed att få en lägre pension.

Även under karriären har detta en negativ effekt. En begränsad eller avsaknad av lön innebär att idrottarna i många fall inte har någon sjukpenninggrundande inkomst. Det medför att idrottaren riskerar att inte ha rätt till ersättning från Försäkringskassan vid sjukdom och skador. Det innebär också att idrottaren endast har rätt till minimal föräldrapenning.

Idrottskarriären

Aktiva i topp och talang beskriver en karriärbild som är komplex och som beskrivet under ”Internationell toppidrottssatsning” krävs en långsiktig satsning över många år för att kunna vara med och konkurrera på internationell toppnivå. Under 2019–2021 har idrottare mellan 15 och 54 års ålder varit med i topp och talangprogrammet (Tabell 1). Samtidigt var snittåldern för de svenska medaljörerna från sommar-OS i Tokio 2021 och vinter-OS i Peking 2022 29 år och 64% av dem hade deltagit vid minst ett tidigare OS.

Civilt vedertagna karriärvägar är inte överförbara på olympiska idrottsliga karriärer. En grund-sats för toppidrott är utveckling, sportslig och personlig men den översätts inte i ekonomiska inkomster.

För flertalet finns inte en inkomstkarriär inom idrotten, ibland är det till och med tvärt om då alternativkostnaden ökar med ålder. Många beskriver att de blir rikare på kunskap men den ekonomiska utmaningen i att toppidrottsatsa är konstant. Det är viktigt att förstå att den enkom viktigaste resurs som driver toppidrottare är dess egna vilja till förbättring och drömmar om mästerskap och Olympiska spel. Ingen gör resan åt den aktive. Den aktive skapar sin resa.

I topp & talang är medianåldern 27år och inom ramen för detta förekommer ett stort åldersspann. Det betyder att aktiva många gånger går igenom olika livsstadier under sin idrottsliga karriär. Livsstadier med olika förutsättningar. Många gånger är en aktivas livssituation som tjuugoåring och trettioåring skilda förhållanden.

Många aktiva som just kommit in i topp och talang-programmet och som befinner sig i åldersspannet tjuugo till tjugofem beskriver ofta en situation där det är tillfreds med tillvaron. Att delta i Topp och Talang ger en extra knuff av stöd samtidigt som man gör något man brinner för. Stora fasta privata kostnaderna som ställer krav på privatekonomi finns inte och därför får man helheten till att fungera. Utmaningen är i stället livets pussel, att prioritera korrekt, få till en god sömn och hitta rätt ambition kring kost och goda dagliga vanor. Flera av idrottarna uttrycker emellertid att om det inte vore för SOK:s stöd genom Topp och Talang hade de troligtvis inte kunnat göra den satsning de vill och nu gör.

Medan majoriteten av idrottarna som kommit upp i tjugofem-års åldern fortsatt beskriver samma tillfredställelse med att kunna fortsätta satsa börjar det vid denna ålder för vissa smyga in vissa motstridiga känslor. Man är fortsatt kvar i samma ekonomiska förutsättningar som tidigare, har inte lyckats höja inkomsterna samtidigt har alternativkostnaden ökat. En viss stress kryper in när man tänker på framtiden, man vet att man inte kan göra detta för alltid och eftersom man inte bygger upp någon ekonomisk buffert känner man sig utsatt. Det kan handla om att man inte alls har möjligheter till adekvat civilt boende. Det kan också handla om insikten att man inte samlar några som helts pensionspoäng.

När man pratar med aktiva plus trettio år nämner en del aktiva uppenbara saker. Du har inte pension och förutsättningen att ekonomiskt värdigt kunna bli förälder. I stället bygger tillvaron på unika ad hoc lösningar. En idrottare uttrycker det symtomatiskt för en grupp aktiva, systemet i Sverige är inte uppbyggt för sådana som jag. ”Jag är helt utanför det svenska sociala trygghetssystemet, det förefaller som om det svenska systemet bara är till för de kommersiellt starka idrottarna”

Kreditvärdighet är också något som skaver. Att kompisar och jämnåriga har varit på arbetsmarknaden ett tag med allt vad det innebär gör också situationen än mer prekär. Som en idrottare uttrycker ”Du känner dig utsatt”

Livet förändras med ålder men inte nämnvärt det ekonomiska förutsättningar som många av det aktiva i Topp och Talang befinner sig i. Det gör att många inte orkar satsa, alternativkostnaden blir helt enkelt för stor. Stora risker finns att aktiva inte når sin idrottsliga kapacitet för att de helt enkelt inte får satsningen att gå runt.

Internationell jämförelse

Socioekonomiska stödsystem för toppidrottare skiljer i struktur, omfattning och status mellan länder. Det är på inget sätt en homogen bild som träder fram när man granskar toppidrottarens socioekonomiska villkor internationellt. Exempelvis erbjuder staten i sju av tjugo europeiska länder anställningskontrakt vilket skapar ett socioekonomiskt fundament.

Vi har varit i kontakt med idrottare från ett antal länder. I Holland Storbritannien och Danmark skiljer sig systemen åt men är intressanta komparativa länder då de alla precis som Sverige är betydande välfärdsstater.

I Holland erhåller idrottare som kvalificerar sig till den nationellt högsta idrottskategorin lön från staten genom deras Olympiska kommitté. För att kvalificera sig till den kategorin krävs prestationer på topp åtta i världsmästerskap. Lönen bygger på den holländska nationellt satta minimilönen och varierar beroende på idrottarens ålder. En artonårig idrottare erhåller femtioprocent av den nationellt satta minimilönen vilket motsvarar 910 euro i månaden. En 22-åring erhåller hundra procent av minimilönen vilket motsvarar 1820 euro i månaden och en 27-åring erhåller hundrafyrtio procent av minimilönen vilket motsvarar 2547 euro i månaden. Den aktive betalar skatt på detta och är med i det allmänna sociala välfärdsystem som finns i landet. Aktiva vi pratat med nämner att lönen gör att de kan fokusera helhjärtat på idrotten, de socioekonomiska fungerar för dem. De uttrycker att de inte blir rika men slipper att stressa för att få helheten att hänga ihop.

I Storbritannien erhåller toppidrottare i stället skattebefriade stipendier, likt Sverige. Deras stipendium är på betydligt högre belopp än motsvarigheten som Topp och Talangprogrammet erbjuder och är som i Sverige inte pensionsgrundande eller berättigande för socialförsäkring. Beroende på idrottslig prestation kvalificerar sig idrottaren för olika stipendium – toppprestationer premieras. En idrottare som är topp tre i världen i sin idrott erhåller 2300 pund i månaden, topp åtta i världen 1800 pund och topp tjugo i världen 1200 pund.

Brittiska idrottare nämner att de får den privata ekonomin att gå ihop, samtidigt som de lyfter fram att det tydligt råder ett fokus på resultat för att vara berättigad adekvat stöd för privata utgifter. Generellt är de tillfreds med systemet och förstår dess logik.

I vårt grannland Danmark finns inget uttalat stödsystem för att hjälpa idrottare med deras socioekonomiska situation. I stället sker en individuell prövning för varje idrottare. Prövningen görs av respektive idrottsförbund på basis av idrottarens specifika behov. Alla idrottsförbund har inte den möjligheten utan det krävs att förbundet erhåller så kallad "världsklass-status". En status som TeamDanmark (Danmarks instans för toppidrott) klassificerar utifrån varje förbunds utvecklingsplan för de landslagsaktiva samt aktivas internationella nivå. Ett förbund med den statusen arbetar tillsammans med TeamDanmark årligen fram en plan om pengar ska öronmärkas för lön till landslagsaktiva. Lönen är skattepliktig och kan sträcka sig ifrån 8000 kronor i månaden till uppemot 40 000 kronor i månaden före skatt. Parallellt med detta finns i Danmark ett utvecklat system där toppidrottare är berättigade till studiebidrag under längre tid vilket för många är ett mycket välkomnat tillskott. Det betyder exempelvis att man kan läsa med begränsad hastighet och samtidigt erhålla fullt studiemedel. Ett studiemedel som lite beroende på situation generellt är på dubbla beloppet relativt svenskt studiemedel. Många idrottare i Danmark menar att deras stödsystem för det socioekonomiska är anpassat

för dem som studerar parallellt med toppidrottssatsning men inte för dem som avslutat sina studier.

Gemensamt för dessa länder är att landslagsaktiva inte är garanterad lön eller ekonomiskt bidrag för socioekonomiska utgifter över lång tid, utan bedömning görs varje eller vartannat år beroende på resultat och utveckling. Jämfört med Sverige är supporten för socioekonomiska utgifter för toppidrottare betydligt högre än vad Topp och Talangprogram erbjuder.

Exempel toppidrottarens socioekonomiska situation

Olympier söker trygghet för vardagsekonomin

När jag går ut gymnasiet är det mycket jag inte vet, men en sak vet jag bestämt – jag vill försöka bli så bra jag bara kan i min idrott.

Jag har tur, goda krafter i min omgivning i förorten till Stockholm ger mig förutsättningarna och möjligheten att göra det enkla rätt. Jag bor billigt, skalar bort annat som mina tjugoåriga kompisar sysslar med och kan därför fokusera på att träna, sova och äta, igen och igen. Däremellan gäller det att få ihop lite pengar för att ha råd med träningen. Jag tar de ströjobb som finns, ibland inom idrotten, ibland på något bemanningsföretag. Helheten går ihop av det enkla faktum att ledstjärnan idrott lyser starkt. Det är tufft ekonomiskt och definitivt inte självklart sportsligt. Många av mina idrottskamrater fixade det inte, annat i livet är enklare, de droppar av. Kanske har de inte samma eld som jag.

En dag säger en god vän i idrottsklubben något som fastnar - fokusera på att bli så bra att du kommer med i Sveriges Olympiska kommittées Topp och Talangprogram. Medlemmar där får den avgörande sportsliga stöttningen, oavsett Olympisk idrott, för att kunna konkurrera på högsta internationella nivå, utvecklar han.

Sagt och gjort, jag hänger mig fullständigt, med förnyad kraft. Min sak blir både klubben och förbundets sak. Jag fortsätter att träna, sova, och äta, återigen på repeat. Ganska snabbt förstår jag att medlemskap i programmet skulle göra skillnad. Återigen har jag tur, vi är ett gäng som försöker allt vad vi förmår för att komma med i programmet. När kallelsen kommer är det mitt namn som står på den. Jag känner mig redo, det är detta jag vill mer än allt annat.

Efter fysiska tester och intervjuer blir jag antagen, det känns som den största och varmaste kramen du kan tänka dig. Nya möjligheter öppnar upp sig. Nu kan jag på riktigt mäta mig mot landsmän i andra länder och lägga in den där sista växeln från lovande till yppersta världsklass. Det som var tydligt tidigare blir nu ännu tydligare; att träna och tävla när det är som bäst för min prestationsutveckling, inte träna och tävla när jobb, vardagssysslor är avklarade. Det är väsensskillnader däremellan. Livet inrättas efter försatsen att verklig idrottslig briljans inte är en fråga om tillfällighet utan produkten av förmåga och inställning. Det är inte svårare än så, men heller inte enklare.

Topp och Talangprogrammet ger en ny struktur kring träningen, nya viktiga insikter och ett fantastiskt sportsligt stödsystem, i telefonboken har jag numret till nutritionister, fysiologer och sportpsykologer, helt makalöst. Inte nog med det, nu är jag i ett sammanhang med toppidrottare från Sveriges alla hörn, som likt mig har hittat sin idrott och där vi delar en stark gemensam nämnare, strävan mot den Olympiska drömmen.

Det är inte längre lyx att få åka på de så avgörande internationella träningslägren och internationella mästerskapen utan det är en naturlig del av min vardag. Jag får också för första gången i idrottskarriären ett litet ekonomiskt bidrag till min privata ekonomi, ett skattebefriat och inkomstprövat stipendium. Det är en skillnad som gör en skillnad.

Jag har hittat hem.

Men det finns en grej som skaver, min socioekonomiska trygghet. Det är lätt att tro att min största utmaning är hur jag ska få till träningen på bästa sätt för maximal idrottslig prestation, men så är det inte. Den processen arbetar, förfinar och får jag stöd för, dagligen. Att jag nyligen klättrade så där magiskt högt att jag kan titulera mig Svensk Olympier är ett tydligt bevis på det, en helt fantastisk känsla.

Jag förstår att det är lätt att tro att jag tjänar stora pengar på min idrottsutövning, jag är ju bäst i Sverige och har tagit medaljer på världscuper, men jag får inte lön för min idrott. Grejen är den att det finns varken prispengar eller lukrativa sponsorkontrakt. När det orangea pensionskuvertet kommer är det tomt. Det är inget jag är stolt över, men pensionen får bli något att planera för senare, för jag vet att jag inte kommer kunna elitsatsa för evigt. Det är inte hållbart. I stället lever jag med extremt små personliga utgifter och eftersom jag ofta är på mästerskap och internationella läger där allt är betalt får jag det till att gå ihop, nästan i vart fall.

Det var inte marknadskrafterna som styrde när jag hittade idrotten som kommit att betyda så mycket mig. Det var något helt annat. Något som kom inifrån, inifrån hjärtat.

Det hälsar jag, tjuugoåttåringen som är Olympier och som har ett mål - att vinna en OS-medalj på nästa Olympiska spel.

Olympier och förälder

Jag vill mycket och älskar det jag gör. Det är min gåva.

Drömmen växte fram. Alltså drömmen om att en dag ha kapaciteten att vinna ett OS guld. Jag tror det var små händelser här och där som tillsammans mejslade fram den. Resan har varit snårig, komplex och med många hållplatser, men tittar jag bakåt är en röd tråd tydlig.

I den lilla föreningen i den svenska lilla staden fann jag en idrott som jag kom att älska. En idrott som trollbinder, berikar och fostrar mig och som jag har att tacka för så mycket.

Jag är en av Sveriges främsta idrottare, har långsamt utbildat mig på universitet men har haft för dåliga och ibland oacceptabla socioekonomiska förutsättningar för att kunna bedriva en värdig satsning. När jag blev förälder ställdes helt nya krav. Då gick det upp för mig hur utsatt jag egentligen är ekonomiskt. Jag hade i princip noll kronor i sjukgrundande inkomst (SGI), stora privata utgifter för föräldraskapet, behövde bo större och hjälp med barnpassning. Det var tufft. Samtidigt för att kunna fortsätta med en högklassig satsning behövdes nya smarta lösningar som kostade pengar.

Idag kombinerar jag arbete med elitsatsningen för att få det socioekonomiska att hänga samman. Så har det inte alltid varit, det definitiva behovet att kombinera arbete med toppidrott. Men att bo i bilen mellan utomlandsläger, i källare under tävlingar och osäkerheten över om

jag har täckning ekonomiskt för månadens privata utgifter funkade under studietiden men inte hållbart i längden, i synnerhet inte när jag blev förälder.

Allt jag gör stöps och blöts för att utveckla min idrottsliga kapacitet. Marginalerna på tävlingsarenan är små. Ibland blir marginalernas betydelser för allvarliga. Då händer det att jag att spänna mig för mycket i trängda situationer, inte sällan i kritiska tävlingssituationer. Min personliga utveckling är grundförutsättningen för att bemästra dessa ögonblick. Det är en förlösande process.

Min sportsliga progression är inte ett linjärt fenomen utan kommer lite här och där, då och då. Konsten är att hantera nederlagen. Samtidigt som jag förfinar det sportsliga utövandet är ett enkelt faktum ständigt närvarande, mår jag bra så presterar jag bra. Livet utanför idrotten måste fungera, i vart fall större delen av tiden. Jag brukar lite slarvigt kalla detta, ”mina hela livet frågor”.

Många tror att jag som internationell toppidrottare tjänar pengar, mycket pengar. Men så är det för ytterst få. Jag har aldrig erhållit lön genom mitt idrottande. För mig ”har det snarare handlar om att vara en sorts levnadsentreprenör i bemärkelsen att hitta vägar lite här och där som möjliggör elitsatsningen.

Kombinationen arbete med elitsatsningen för att få det socioekonomiska att hänga samman kom på plats genom outtröttligt egendriv, en stor portion tur och en tydlig ambition om värdighet och någon slags ekonomisk trygghet. Min generella ambition är en nyckel på jobbet, den stora utmaningen är att periodisera arbetet, strukturera helhetsramen och lösa spetsen i det sportsliga. Jag har haft tur, personer tror på mig och sportsligt har jag stöttning för att konkurrera på högsta internationella nivå. Utmaningen ligger i att få arbetslivet och elitsatsningen att gå ihop. Några övertygelser som formats på elitsatsningens väg hjälper. Det handlar om att acceptera att det tar tid att bli en idrottare i världsklass, att ett smalt fokus är nödvändigt och hur viktigt det är att brinna för uppgiften.

Jag är oerhört tacksam för att jag kan elitsatsa, men orolig för att jag behöver sluta min karriär snart. Inte för att kroppen är sliten eller för att jag inte önskar att fortsätta utan för att jag inte kan försvarar valet för min familj ekonomiskt.

Om vi inte hittar bättre strukturer som stöttar våra mest lovande idrottare också utanför det rent sportsliga tror jag att vi kommer tappa många som har en dröm precis som jag. Det tycker jag är synd. Kanske ser ni mig på den Olympiska pallen i Paris. Då vet du, precis som jag, att inget är omöjligt om du vill det tillräckligt mycket.

Utmaningar framåt

Utifrån denna rapport kan vi konstatera att en internationell toppidrottssatsning i individuella idrotter innebär ekonomiska, såväl som sociala utmaningar, för många av de individuella svenska idrottarna. Det är endast ett fåtal individer i vissa kommersiellt gångbara idrotter som kan skapa sig en god ekonomisk situation genom sitt idrottande. För att svensk idrott skall kunna fortsätta utveckla prestation, öka konkurrenskraften och öka medaljerna behövs åtgärder för att säkerställa och förbättra de socioekonomiska förutsättningarna för en hållbar och långsiktig toppidrottskarriär.

En viktig åtgärd är att öka det ekonomiska stödet för de idrottare som har det svårast att få vardagsekonomi att gå ihop. Detta behov finns hos idrottare i alla åldersgrupper. Det är i första hand inte en generell höjning som behövs, utan en höjning för idrottare som har minst möjligheter till kommersiella intäkter från sitt idrottande. Detta ligger i linje med den behovsstyrda och skräddarsydda modell som används i SOK:s stipendiesystem i dagsläget. För att möjliggöra detta bör SOK arbeta för att stipendiesystemet tillåter högre stipendiatsummor än i dagsläget.

En annan viktig åtgärd är att hitta lösningar för toppsatsande idrottare att vara del av socialförsäkrings- och pensionssystem. Detta gäller framför allt från 25 års ålder och uppåt. En del i detta är att verka för att tillåta stipendier att vara pensionsgrundande och räknas in i den sjukdomsgrundande inkomsten. Detta skulle kräva lagförändringar och är en fråga som behöver drivas gentemot statsmakterna. En annan lösning är att ersätta dagens stipendiesystem med ett system där idrottare över 25 års ålder får lön eller arvoden.

En tredje åtgärd är att hitta kontraktslösningar där idrottare kan få en långsiktighet och förutsägbarhet runt sina inkomster. Detta skulle öka tryggheten och bland annat kraftfullt öka möjligheterna att kunna ta lån och komma in på bostadsmarknaden, samt familjeplanera och lättare få till livspusslet. Detta gäller framför allt idrottare från 25 års ålder och uppåt. Det skulle exempelvis kunna innebära att hitta arbetsmarknadsmässiga lösningar för att möjliggöra arbetsgivaransvar hos idrottsorganisationer för att kunna skriva tidsbegränsade anställningskontrakt med individuella idrottare. För olympiska idrotters aktiva skulle en olympisk cykel – en satsning mot kommande OS – vara en naturlig tidsrymd. Vilka behov som finns för detta, såväl som potentiella modeller, skiljer sig högst sannolikt mellan olika idrotter och idrottare. Denna åtgärd kräver därför skräddarsydda samspelslösningar mellan SOK, förbund, klubbar, näringsliv, och kanske även andra partners till idrotten.

Bilaga 1 – Historisk stipendiedata

I Tabell A.1. presenteras årlig statistik över SOK:s utbildningsstipendium.

Under 2021 fick idrottare från de följande 30 idrotter stipendium: alpint, badminton, beachvolleyboll, boxning, brottning, curling, freeskiing, freestyle, friidrott, gång, gymnastik, judo, kanot, kanotslalom, karate, klättring, längdskidor, ridsport, rodd, snowboard, segling, simning, skateboard, skicross, skidskytte, skridsko, sportskytte, tennis, triathlon, tyngdlyftning.

Tabell A.1. Historisk stipendiedata.

År	Stipendieekonomi				Antal aktiva	Procent kvinnor	Procent nya aktiva	Antal idrotter
	Totalt (t kr)	Medel (t kr)	Min (t kr)	Max (t kr)				
1999	3 384	30	12	60	111	38 %	100 %	31
2000	4 356	29	12	60	149	34 %	32 %	31
2001	6 282	41	12	78	154	35 %	21 %	30
2002	6 828	47	12	96	146	35 %	15 %	31
2003	9 988	58	12	120	171	36 %	26 %	34
2004	10 520	52	12	80	201	49 %	31 %	32
2005	6 912	47	12	96	147	50 %	10 %	29
2006	5 628	45	24	96	124	53 %	27 %	29
2007	9 054	59	12	120	154	58 %	25 %	31
2008	9 335	54	8	120	174	61 %	26 %	32
2009	9 399	64	15	144	148	53 %	35 %	28
2010	9 604	68	18	216	142	54 %	15 %	29
2011	10 325	71	18	216	145	56 %	23 %	30
2012	10 161	63	6	144	161	57 %	21 %	29
2013	8 904	63	12	126	141	55 %	30 %	29
2014	9 507	73	24	171	130	57 %	18 %	30
2015	11 316	76	12	180	149	60 %	20 %	30
2016	9 987	72	24	144	139	63 %	20 %	28
2017	8 298	78	24	144	106	60 %	18 %	27
2018	6 726	91	12	144	74	45 %	9 %	22
2019	7 092	91	12	144	78	51 %	18 %	24
2020	8 443	92	24	162	92	48 %	20 %	29
2021	8 803	90	24	180	98	46 %	4 %	30
Snitt	8 111	64	15	133	133	50 %	25 %	29

Stipendieekonomi anges i tusen kronor (t kr). Totalt = totala årliga summan som betalats ut under året, Medel = Genomsnittlig summa som betalades ut till idrottare under året, Min = Lägsta summan som betalats ut till en enskild idrottare under året, Max = Högsta summan som betalats ut till en enskild idrottare under året.

I Tabell A.2. presenteras statistik över hur många år idrottare har mottagit SOK:s stipendium. Medianlängden för att motta stipendium är 4 år och 90% av idrottarna mottar stipendium under max 7 år.

Tabell A.2. Längd på stipendiat.

Antal år med stipendie	Antal idrottare	Procent idrottare	Kumulativ procent idrottare
1	107	15 %	15 %
2	165	23 %	37 %
3	133	18 %	56 %
4	87	12 %	68 %
5	79	11 %	79 %
6	45	6 %	85 %
7	39	5 %	90 %
8	16	2 %	92 %
9	17	2 %	95 %
10	15	2 %	97 %
11	9	1 %	98 %
12	6	1 %	99 %
13	2	0 %	99 %
14	3	0 %	100 %
15	2	0 %	100 %
17	1	0 %	100 %

Idrottare som 2022 motar stipendium är ej medräknade.